

Jasna Vanček

»Vojne poroke« med prvo svetovno vojno

VANČEK Jasna, univ. dipl. zgodovinarica, Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta Ljubljana, Aškerčeva 2. SI-1000 Ljubljana

347.628.5(497.4)"1914/1918"

»VOJNE POROKE« MED PRVO SVETOVNO VOJNO

Prispevek obravnava vojne poroke v času prve svetovne vojne. Podatki o njih temeljijo na poročnih maticah ljubljanskih mestnih župnij in noticah v časopisih *Slovenec* in *Slovenski narod*. Avtorica prikaže razsežnost sklepanja t. i. vojnih porok in različne vzroke zanje: od možnosti pridobitve državne podpore, do formalizacije že dalj časa trajajoče izvenzakonske zveze in priznanja nezakonskih otrok.

Ključne besede: vojne poroke, prve svetovna vojna, Ljubljana

Pojem vojna poroka (*Kriegstrauung*) označuje poroko, ki sta jo sklenila nevesta in ženin, ki je bil v času poroke mobiliziran, ali poroko na daljavo v času vojne (*Ferntrauung im Kriege*). Vojne poroke so znane že iz vojn pred prvo svetovno vojno. Posebej modne so postale v času prusko-francoske vojne 1870/71. Na splošno naj bi pri vojnih porokah poroke iz ljubezni prevladoval nad porokami iz razuma.¹ Pojem se je ohranil tudi za poroke v času druge svetovne vojne. V slovenskem časopisju se s tem poimenovanjem prvič pojavijo že leta 1914.²

Porast števila porok

Ob izbruhu prve svetovne vojne so se povsod po Evropi soočili z naraščanjem števila porok.

¹ Magnus Hirschfeld und Andreas Gaspar (Hgg.), *Sittengeschichte des Ersten Weltkrieges*, Hanau 1929, str. 95.

² *Slovenec*, 14. 12. 1914; v *Slovenskem narodu* se pojem pojavi nekoliko kasneje, prvič 17. 2. 1915.

VANČEK Jasna, BA History, Department of History, Faculty of Arts, Aškerčeva 2. SI-1000 Ljubljana

347.628.5(497.4)"1914/1918"

"WARTIME WEDDINGS" DURING THE FIRST WORLD WAR

The article deals with wartime weddings during the First World War. The data about these weddings is based on the parochial registers of the town parishes of Ljubljana and the notices in the dailies *Slovenec* and *Slovenski narod*. The author presents the dimensions of "wartime weddings" and the motives for getting married, including the following: from the opportunity to become eligible for social support to the formalization of long-term non-marital relationships and the recognition of illegitimate children.

Key words: Wartime weddings, First World War, Ljubljana

Na hitro pred odhodom na bojišče so jih sklepali zlasti pripadniki nižjih družbenih slojev.³

Slovenec in *Slovenski narod* že v prvi polovici avgusta poročata o množičnih porokah v tujini. *Slovenec* 8. avgusta piše, da so v Berlinu »stanovski uradi vsled vojne zadnje dni poročili 1800 dvojic.«⁴

O vzdušju v Parizu po izbruhu vojne poroča Španec Blasco Ibáñez: »Ob izbruhu vojne se je želelo poročiti pol Pariza ... Tisoče parčkov je oblegalo okrajne urade. [...] Vsi so govorili isto: 'Želiva se poročiti' in 'jutri odpotujem'. Kar brez vseh dokumentov in drugih dokazil, razen prič dveh sosedov, ki so že leta opazovali njun divji zakon in zakonske prepire... Magistratni uradniki so po ukazu vlade množično poročali, v skupinah po dvajset parov, vse pod enakimi formalnostmi

³ Janez Cvirn, *Boj za sveti zakon: prizadevanja za reformo poročnega prava od 18. stoletja do druge svetovne vojne*, Ljubljana, ZZDS, 2005, str. 79.

⁴ *Slovenec*, 8. 8. 1914.

Mladoporočenca (Vir: zasebna zbirka Walterja Lukana).

in nagovori. V nekaj pariških okrajnih uradih so samo dopoldan izvedli po tristo porok.«⁵

Slovenski narod 1. decembra 1915 poroča, da so se zaradi »vpoklica neoženjenih na Angleškem ženitovanja onstran Kanala znatno pomnožilo. Odkar imajo na Angleškem civilni register, je bilo v mesecih april, maj in junij t. l. na Angleškem največ porok. Četrletno poročilo navaja 194.076 porok, torej na dan 2.132 porok. Tudi posledica vojne.«⁶

Porast števila porok so omogočile različne ženitne olajšave. Cesar je na primer z odlokom, izdanim 1. avgusta 1914, vojnemu ministru dovolil, da se sme častnikom in uradnikom, ki pripadajo stalnemu vojaštvu izdati dovoljenje za ženitev pod pogojem, da kasneje zavarujejo ženitno kavcijo.⁷

⁵ Cvirn, *Boj za sveti zakon*, str. 79; glej tudi: *Sittengeschichte des Ersten Weltkrieges*, str. 97.

⁶ *Slovenski narod*, 1. 12. 1915.

⁷ *Slovenec*, 9. 8. 1914.

Z ženitno kavcijo je vojska želela preprečiti, da bi si »mladi častniki prehitro ustvarili družine in jih potem ne bi mogli preživljati. Še manj pa so si v armadi želeli podpirati oficirske vdove in sirote.«⁸ Kavcija je omejevala poroke in poskrbela, da so bile častniške neveste iz dovolj premožnih družin. Poroke je omejeval tudi dovoljen delež poročenih častnikov v določeni enoti. Poročni predpisi iz leta 1907 so dovoljen delež poročenih častnikov povečali. Najvišjo kavcijo, 60 000 kron, so morali plačati poročniki, 30 000 kron majorji, podpolkovniki in vsi z višjim činom so bili kavcije prosti. Zaradi omejevanja porok je več kot polovica častnikov ostala neporočena, tisti, ki so se poročili, pa so se 10 let pozneje kot civilisti in imeli v povprečju le enega otroka.⁹

Na Ogrskem je vlada izdala izredne odredbe glede sklepanja zakonov. Mladotne osebe za sklenitev zakona niso potrebovale več dovoljenja staršev oziroma zakonitih zastopnikov, če je bila sklenitev zakona nujna in dovoljenja staršev ali zakonitih zastopnikov ni bilo možno pridobiti, ker se je oče ali zakoniti zastopnik nahajal v vojaški službi.¹⁰

Ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič je vsem dekanom ljubljanske škofije podelil dovoljenje, da smejo za časa vojske dajati spregled dveh cerkvenih oklicev.¹¹ Vsi vojni kurati, ki so vodili lastno dušno pastirstvo na bojišču ali v zaledju, so dobili pooblastilo, da lahko vojaške osebe cerkveno trikrat oklicajo ali tudi enkrat za trikrat ali pa dovolijo spregled vseh treh oklicev in posvečenega časa ter izdajo pooblastilo pristojnemu župniku neveste. Proti nameravani ženitvi ni smelo biti nobenega drugega cerkvenega ali državnega zadržka, v primeru, da je obstajal, se je moral izposlovati njegov spregled.¹² Nadomestni rezervisti pa za poroko niso potrebovali nobenega dovoljenja od vojaške oblasti.¹³

Vsi vojaki, tudi deželne brambe in črnovojniki, ki so prišli z bojnega polja ali etapnega oze-

⁸ Rok Stergar, *Ljubljanski častniški zbor med prelomom stoletja in prvo svetovno vojno (1. del)*, v: *Zgodovinski časopis*, 52, 1998, številka 3, str. 379.

⁹ *Prav tam*, str. 379 in 380.

¹⁰ *Slovenec*, 20. 2. 1915.

¹¹ *Slovenec*, 8. 2. 1916.

¹² *Slovenec*, 19. 7. 1916.

¹³ *Slovenski narod*, 26. 9. 1914.

mlja na Kranjsko, četudi samo na dopust, so glede ženitve sodili pod vojaško duhovsko sodstvo. Oklicani so morali biti ali dobiti spreglede oklicev in dovoljenje za poroko pred civilnim župnikom od c. kr. vojnega superiorata v Gradcu ali v Ljubljani od vojaškega duhovskega urada garnizijske bolnišnice št. 8.¹⁴

V Ljubljani se je tako zgodila »poroka v dveh urah. Trgovski sotrudnik Alfred Stadler se je hotel pred odhodom v vojsko poročiti z vdovo Kristino Kranjc roj. Reš. Oglasil se je pri sv. Petru v Ljubljani okrog 5. ure popoldne. Nato je poskrbel za vse potrebne listine in spreglede. Ob pol 8. uri zvečer je bil že poročen.«¹⁵ V poročni knjigi župnije sv. Peter v Ljubljani najdemo, da se je Alfred Stadler poročil dne 3. 8. 1914. Ženin je ob poroki imel 27, nevesta pa 31 let. Obema so bili spregledani vsi trije oklici.¹⁶

Pred odhodom na fronto se je v okolici Berlina poročil tudi mlad štabni zdravnik. Po svatbi se je v polni bojni opremi odpravil na bojišče, kamor ga je spremljala njegova mlada soproga, ki mu je sledila kot bolniška strežnica.¹⁷

Dne 14. oktobra 1915 se je v Radečah poročil c. kr. nadstražnik Mihael Brezigar z gospodično Oreškovič. Dan kasneje je odšel na laško bojišče.¹⁸

Število porok v izbranih župnijah leta 1914²⁰

1914	Sv. Nikolaj	Marijino oznanjenje – frančiškani	Sv. Jakob	Sv. Janez Krstnik – Trnovo	Sv. Peter
skupno število porok	20	230	61	54	144
št. porok od začetka vojne	11	79	25	26	61
datum prve poroke vojaka	30. 8. 1914	3. 8. 1914	23. 8. 1914	11. 8. 1914	3. 8. 1914
št. porok vojakov od začetka vojne*	3 (27 %)	32 (40 %)	7 (28 %)	12 (46 %)	22 (36 %)
najvišja starostna razlika	31 let	39 let	12 let	21 let	17 let**
št. porok – nevesta starejša od ženina	2(18 %)	13 (16 %)	8 (32 %)	6 (23 %)	16 (26 %)**
najvišja starostna razlika – nevesta starejša od ženina	5 let	13 let	9 let	14 let	13 let**

Rezultati, ki se nanašajo na starostno razliko, so bili izračunani glede na število porok od začetka vojne.

* Upoštewane samo tiste poroke, kjer je bilo zraven poklica navedeno, da je sedaj vojak, mobiliziran, rezervist ali ranjen (prišteta tudi poroka Alfreda Stadlerja, čeprav je pri njem naveden samo poklic).

** Pri dveh porokah ni zapisanega rojstnega datuma ženina in se tako rezultati nanašajo na 59 in ne 61 porok.

Zdi se, da je bilo takšnih porok, ki so se zgodile tik pred odhodom na fronto, kar veliko. Najbrž so bile že tudi prej načrtovane, nato pa je začetek vojne pripomogel k temu, da so bile sklenjene na hitro, dokler je bil ženin še doma. »S posebno milostjo našega cesarja«, kot piše v časopisu, »se je na prvi dan splošne mobilizacije (1. avgusta 1914) v farni cerkvi sv. Venčeslava poročil c. kr. stotnik Samo Vošnjak, posestnik na Visolah pri Slovenski Bistrici, z gospodično Mici Christ, nadporočnikovo hčerjo iz Svitave na Moravskem.«¹⁹

V prvih mesecih vojne v Ljubljani poroke niso bile tako množične. Iz spodnje razpredelnice je razvidno število porok v letu 1914. Največ porok je bilo sklenjenih pri frančiškanih, 230, in pri sv. Petru, 144. V obeh župnijah je bila prva poroka vojaka, po začetku vojne, sklenjena 3. avgusta. Pri frančiškanih je bilo od začetka vojne do konca leta 1914 sklenjenih 79 porok, od tega 32 porok vojakov. Pri 22 vojakih je pod rubriko bivališče zapisana šempetrska, domobranska ali artilerijska vojašnica

Šempetrska vojašnica je bila v neposredni bližini cerkve sv. Petra in je zato tam tudi pričakovano visoko število porok vojakov. Nepričakovano nizko število porok je bilo sklenjenih v stolnici (tudi v nadaljnjih letih vojne).

¹⁴ Slovenec, 18. 2. 1918.

¹⁵ Slovenec, 6. 8. 1914.

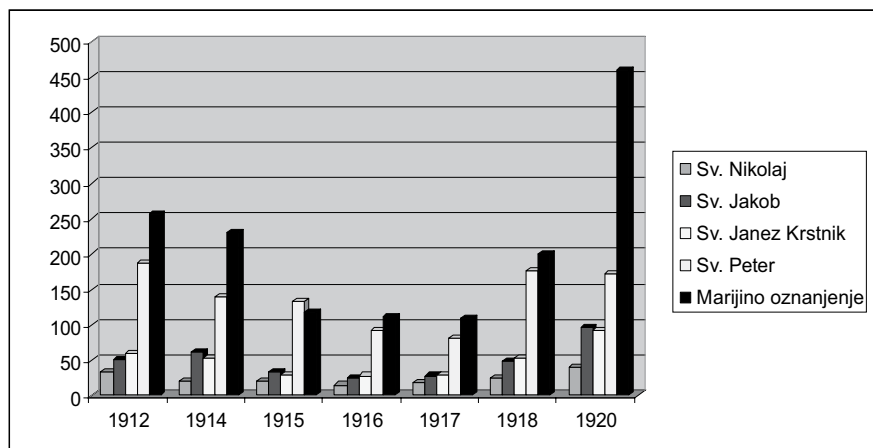
¹⁶ NŠAL, ŽA, Poročna knjiga župnije sv. Peter, 1910–1915.

¹⁷ Slovenski narod, 18. 8. 1914.

¹⁸ Slovenski narod, 18. 10. 1915.

¹⁹ Slovenski narod, 5. 8. 1914.

²⁰ NŠAL, ŽA, Poročna knjiga 1871–1920 župnije sv. Nikolaja; poročna knjiga X 1911–1916 župnije Marijinega oznanjenja; poročna knjiga 1911–1935 župnije sv. Jakoba; poročna knjiga 1906–1938 župnije sv. Janeza Krstnika in poročna knjiga 1910–1915 župnije sv. Petra.

Vendar se pri tem pojavi dvom, če je ženin bil dejansko odsoten, ker manjka podatek, kdo ga je na poroki zastopal. Porok, pri katerih je zapisan ženinov namestnik, pa je samo za vzorec.

Posamezne novice o porokah po namestniku prinašata časopisa *Slovenec* in *Slovenski narod*.

Število porok je v letu 1915, v primerjavi z letom prej, zelo upadlo. V naslednjih dveh letih se število poročenih parov minimalno zmanjša in se ponovno poveča v letu 1918, ko v nekaterih župnijah doseže oziroma preseže število iz leta 1914.²¹

Poroke po namestniku oziroma na daljavo

»Dne 23. aprila leta 1917 sem dobil brzojavko z dne 11. aprila iz Krakova. Iz te brzojavke, ki je romala do mene 12 dni, sem izvedel, da sem že dvanajst dni poročen, in da se je moja poroka po zastopstvu izvršila v Krakovu že dne 11. aprila 1917. Bil sem seveda presenečen in srečen, hkrati pa mi je bilo težko pri srcu, da je moralo to poteci na tak način.«²² Tako je umetnostni zgodovinar Vojeslav Mole v svojih spominih opisal svojo izkušnjo poroke na daljavo in občutke, ki so ga prevevali ob novici, da je poročen. Na poroki ga je zastopal brat Rudolf, ki je nato nevesto, po rodu Poljakinjo, odpeljal k njunim staršem v Novo mesto.²³ Poročiti sta se nameravala že jeseni leta 1914, saj sta bila že šest let zaročena, vendar ju je prehitel začetek vojne.

Tudi v poročnih maticah ljubljanskih mestnih župnij je moč najti precej porok, pri katerih je za kraj bivališča ženina zapisano bojno polje.

²¹ NŠAL, ŽA, *Poročna knjiga 1871–1920 župnije sv. Nikolaja; poročni knjigi X 1911–1916 in XI 1917–1921 župnije Marijinega oznanjenja; poročna knjiga 1911–1935 župnije sv. Jakoba; poročna knjiga 1906–1938 župnije sv. Janeza Krstnika in poročni knjigi 1910–1915 in 1916–1925 župnije sv. Petra.*

²² Vojeslav Mole, *Iz knjige spominov, Ljubljana 1970, str. 216.*

²³ *Prav tam.*

Že v decembru leta 1914 Slovenec poroča o poroki, ki se je zgodila v farni cerkvi na Planini pri Rakeku. Ženina inženirja Stanka Hoffmanna, c. kr. poročnika v rezervi, ki se je takrat nahajal na bojnem polju, je na poroki zastopal A. Körbl, gozdarski mojster kneza Windischgrätza. Nevesta je bila gospodična Ana Horn, hči nadrevidenta iz Vodnjana v Istri.²⁴

Na poroki, ki je bila 30. decembra 1916 v farni cerkvi v Gradcu, pa je ženina, ki je bil takrat v vojnem ujetništvu v Italiji, zastopal kar nevestin oče.²⁵

V *Slovencu* lahko preberemo, da so bile »poroke po namestniku (per procuratorem) zlasti v sedanjem vojnem času pogostne«. Nekateri župni uradi so zahtevali dokaz, da je ženin na dan poroke še živ. Takšen dokaz je bilo nemogoče pridobiti, ker z bojnega polja ni bilo možno brzojaviti, zato so morale neveste po poroki na najhitrejši možni način o poroki obvestiti ženina s prošnjo, da čim prej odgovori, ali je obvestilo prejel. Njegov odgovor je bil nato dodan k poročnim listinam.²⁶

Poroke iz ljubezni ali koristi?

Mnoge od teh porok so bile zagotovo sklenjene iz ljubezni. Mnogi pari so imeli v načrtu, da se poročijo jeseni leta 1914, tako kot Vojeslav Mole s svojo zaročenko. Vojna jim je te načrte prekržala. Ženini so bili mobilizirani in so se morali na hitro poročiti pred odhodom na fronto. Tistim, ki niso pohiteli, se je zgodilo, da so se lahko poroči-

²⁴ *Slovenec*, 14. 12. 1914.

²⁵ *Slovenski narod*, 2. 1. 1917.

²⁶ *Slovenec*, 19. 5. 1915.

	1914		1915		1916		1917		1918	
	neza-konski	pozako-njeni	neza-konski	pozako-njeni	neza-konski	pozako-njeni	neza-konski	pozako-njeni	neza-konski	pozako-njeni
Sv. Nikolaj	4	/	6	/	4	1	2	1	6	2
Sv. Jakob	19	4	18	7	14	3	15	4	6	/
Sv. Janez Krstnik	15	3	12	6	10	5	10	1	11	4
Sv. Peter	51	13	42	13	33	4	29	2	23	5
Marijino oznanjenje	25	2	24	2	37	2	24	1	20	/

li šele, ko so dobili prvi dopust ali pa pooblastili svojega namestnika. Marsikateri tega življenjskega dogodka ni več doživel, padel je v boju ali umrl zaradi ran oziroma bolezni.

Razlog za poroko so lahko bili tudi nezakonski otroci. Vojaki so, v zavedanju minljivosti svojega življenja, želeli poročiti ženske, s katerimi so že imeli otroke in jim tako povrniti čast, ki so jo izgubile z nezakonskim rojstvom. Že s tem, ko so priznali očetovstvo, so otrokom in njihovim materam omogočili, da so lahko zaprosili za državne podpore.

Željo, da se poroči s svojim dekletom, s katerim je imel otroka, je izrazil tudi francoski vojak Baptiste Conduché. Vendar se mu pred odhodom ni uspelo poročiti, kmalu nato pa je bil ranjen. Preden so bili urejeni vsi dokumenti, je moral ponovno na fronto. Za svojega zastopnika pri poroki je določil nekega prijatelja in poroka je nato bila 17. novembra 1915. Nekaj dni pozneje je soproga izvedela, da je mož že 27. septembra padel. Sodišče je tako izreklo, da je poroka z mrličem neveljavna, vlada pa ji je kljub temu priznala popolno vdovsko pokojnino.²⁷

Enako željo, da se poroči z dekletom, s katerim je imel otroka, je imel pred smrtjo tudi težko ranjeni vojak Oskar Busch na Dunaju. Vse je bilo pripravljeno za poroko, zadnji trenutek pa se je izkazalo, da je ženin star šele 23 let in da se brez varuhovega privoljenja ne more poročiti. Preden je prišel varuh, je vojak umrl.²⁸

Iz zgornje tabele je razvidno število nezakonskih in pozakonjenih otrok, ki so bili krščeni v izbranih ljubljanskih mestnih župnijah.²⁹ Število

nezakonsko rojenih in pozakonjenih otrok se po letu 1915 zmanjša.

Seveda so bile poroke sklenjene tudi zato, ker so si ženske, kot del družine vojaka, z njo zagotovile ekonomske prednosti.³⁰ Že decembra 1912 je bil izdan zakon,³¹ ki je zagotavljal podpore za družine mobiliziranih. Družine vpoklicanih rezervistov in nadomestnih rezervistov so imele pravico do državne podpore. Do podpore so bili upravičeni vsi sorodniki, ki so večinoma živeli od zaslužka vpoklicanega: žena in otroci, starši in sestre, otroci nezakonskih mater in nezakonske matere, če so prebivali v državi in bili avstro-ogrski državljani ali pa spadali v Bosno in Hercegovino. Veljalo je, da se podpora določa vsako leto posebej in da ne sme presegati večine povprečnega zaslužka vpoklicanega. Znesek podpore je bil sestavljen glede na število članov družine. Podpore so trajale ves čas vpoklica v službo, saj v tem obdobju posameznik ni mogel z delom preživljati družine. Določeno je bilo, da podpore pripadajo le potrebnim in da se državna podpora ne zniža v primeru, da je bila pridobljena tudi kakšna druga podpora (privatna ali občinska).³²

Podpora je bila dvojna, sestavljena iz dnevne preskrbninske pristojbine (za hrano) in dnevne najemninskega prispevka (za stanovanje). Preživnina za vsako osebo, ki je stanovala v Ljubljani in je bila stara več kot 8 let, je znašala 1,14 krone. Otroci, mlajši od 8 let, so na dan prejeli 57 vinarjev. Zakon je določal znesek, ki je bil predviden za »preskrbovanje vojaških čet za glavo in dan«. Stanovanjske pristojbine niso prejeli le tisti, ki so stanovali v lastni hiši ali hiši, ki je bila last

njenja; rojstna knjiga 1906–1930 župnije sv. Jakoba; rojstna knjiga 1901–1924 župnije sv. Janez Krstnika in rojstni knjigi 1913–1916 in 1917–1922 župnije sv. Petra.

³⁰ *Sittengeschichte des Ersten Weltkrieges*, str. 97.

³¹ *RGBL* 237/1912.

³² *Slovenec*, 26. 7. 1914; glej tudi *Slovenec*, 30. 7. 1914; *Slovenski narod*, 30. 7. 1914; *Domoljub*, 6. 8. 1914.

²⁷ *Slovenski narod*, 4. 1. 1916.

²⁸ *Slovenski narod*, 22. 9. 1916.

²⁹ *NŠAL, ŽA, Krstna knjiga 1896–1930 župnije sv. Nikolaja; rojstna knjiga X XIV 1911–1923 župnije Marijinega ozna-*

vpoklicanca oziroma so imeli stanovanje v javnih zavodih.

Kraj	Za osebe nad osem let	Za osebe pod osem let
	Kron	Vinarjev
Ljubljana	1,14	57
ostala Kranjska	1,05	52 ½
Dunaj	1,32	66
ostala Niž. Avstrija	1,21 ½	60 ¾
Linz	1,32	66
ostala Gor. Avstrija	1,14	57
Trst	1,30 ½	65 ½
ostala Primorska	1,20	60
Celovec	1,27 ½	63 ¾
ostala Koroška	1,18 ½	59 ¼
Gradec	1,24 ½	62 ¼
Zadar	1,20	60
ostala Dalmacija	1,10 ½	55 ¼

Najemninski prispevek je znašal polovico zneska preskrbninske pristojbine.³³

V primeru »če vpoklicanec pobegne ali če ga vojaško sodišče obsodi v težko ječo (ne pa, če je kaznovan v navadni zapor), tedaj se od dneva ubega ali od dneva pravne moči sodbe ne izplača nikak prispevek več. Preskrbninski prispevek se začne od dneva, ko je bil družinski oskrbovatelj vsled vpoklicanja zadržan, da bi izvrševal svojo obrt, in traja do dneva povratka v svoje stanovišče. Računa se tedaj tudi potovalni čas, ravnotako tudi čas, katerega prebije v kako bolnici ali oskrbovalnici. Če je kak vpoklicanec v boju ubit ali če ga po kakem boju pogreše ali če umre vsled telesne poškodbe ali bolezni, katero si vsled vojaške službe nakoplje, tedaj pristoji tistim, ki so upravičeni do preskrbninskega prispevka, ta preskrbninski prispevek še šest mesecev po smrti ali po dnevu, ko so ga pogrešili, četudi je vojska končana tekom teh šestih mesecev. Po teh šestih mesecih pa imajo pravico do zelo majhne, t.i. vojaške preskrbe.«

Podpore je lahko zahteval vpoklicani, če je imel še dovolj časa ali pa so jo zahtevali sorodniki, ki so imeli do nje pravico. Prošnje so se na že pripravljenih formularjih vlagale na občinskih uradih. Priložiti je bilo treba dokumente, iz katerih je bilo razvidno sorodstveno razmerje z vpoklicancem. Žena je morala predložiti poročni list, otroke so dokazovali z krstnim listom. Prošnje so

lahko poslali tudi po pošti in je bila z ustreznim pripisom poštnine prosta.³⁴

Težek finančni položaj družin, potem ko so možje in očetje bili vpoklicani, v svojih spominih opisuje dr. Ivan Lah. »Sedela sva s tovarišem v mali sobi starega ljubljanskega magistrata v prvem nadstropju. Ura je kazala pol poldne in bilo jih je še mnogo. Tako je bilo dan na dan, odkar se je začela vojna. Pisal sem v oddelku za podporo žen, katerih možje so bili poklicani pod orožje. Prišel sem v ta oddelek tretji dan po začetku vojne. Delo je bilo zanimivo. Pokazalo se je takoj, da se poleg zunanje vojne začenja tudi težak notranji boj. Vpoklicani so bili možje delavci, gospodarji, obrtniki – in cela družina je ostala brez dohodkov. Mnogo družin je živelo od tega, kar je koncem tedna prinesel domov oče-gospodar. Sedaj je oče odšel – in beda je zazijala nasproti. Ženske so jokale. Komisija ni mogla vseh prošenj hkrati rešiti, treba je bilo čakati. Prišel je teden in ni bilo niti zaslužka niti podpore. /.../ Kjer je bila družina obilna – je bila tudi vsota precej visoka – in živelo bi se bilo za silo, da ni nastala draginja. Pritožb in težav je bilo dovolj. Nekatere ženske niso mogle dobiti potrebnih dokazov – in podpora se je zakasnila. Nastalo je vprašanje, kako bo s podporo 'ogrskih državljanov'. Žene brivskih mojstrov so morale zapreti svoje salone, in ker so bili brivci večinoma iz 'druge državne polovice', so morale čakati 'nadaljnjih ukrepov'. Nova težava je nastala z nezakonskimi materami. Kako bo z njimi, kako bo z otroki? Vse to je bilo treba rešiti. Zgodilo se je, da so dobili podporo ljudje, ki so imeli vsega dovolj – mnogi drugi, ki so bili potrebni, so dobili komaj za prosto življenje. Tako je imel oddelek mnogo dela. V teku treh mesecev sem videl vsaj vojno od te strani.«³⁵

Da so ženske nestrpnost čakale na rešitev prošenj za vojaško podporo, piše tudi *Slovenski narod*. »Dan na dan prihajajo v mestne urade ženske spraševati, ali so njihove prošnje za vojaško podporo že rešene ali ne. To vprašanje je popolnoma nepotrebno. Vsaka prošnja pride pred komisijo, ki prošnjo ugodno ali neugodno reši. O tem, kako je prošnja rešena, se vsakega prosilca obvesti pismeno po pošti. Prošnje je mnogo in ne morejo

³⁴ *Slovenski narod*, 30. 7. 1914.

³⁵ Ivan Lah, *Knjiga spominov*, Ljubljana 1925, str. 5–6.

biti vse takoj rešene. Zato naj vsak počaka, da dobi pismo na dom.«³⁶

Kot uslužbenec na magistratu, ki je reševal prošnje za državne podpore, se je dr. Ivan Lah moral zagovarjati, da je predober in ljudem preveč verjame. Opozorjen je bil, da morajo prosilci za vsako stvar prinesiti svoje potrdilo in da se morajo njihove življenjske razmere natančno pregledati. Vrnjenih je dobil velik kup aktov z naročilom, da ponovno pokliče ženske, zahteva potrdila in potem naj bi šli posebni detektivski, ki so jih imeli za ta namen, v posamezno hišo in se prepričali o resničnosti razmer.³⁷

Da je bila draginja vedno večja, je razvidno tudi iz primerjave cen iz leta 1914 in 1916:³⁸

	Junij 1914	September 1916
1 kg govedine	1.80	11.-
1 kg svinjine	2.60	8.60
1 kg masti	1.80	9.60
1 kg kruha	-.29	-.57
1 kg moke	-.38	1.20
1 kg riža	-.44	4.-
1 kg krompirja	-.12	-.50
1 kg čebule	-.26	-.80
1 kg masla	3.80	9.60
1 kg kave	4.10	12.-
1 kg ječmenove kave	-.48	1.40
1 kg figove kave	-.72	3.-
1 kg sode	-.12	-.48
50 kg premoga	1.90	3.-
1 kos pralnega mila	-.14	1.90
1 jajce	-.08	-.30
1 liter petroleja	-.30	-.44
1 liter žgalnega špiritita	-.50	1.18
1 liter mleka	-.28	-.46
skupaj kron	20.11	70.03

Branje časopisnih člankov in različnih spominov pušča vtis, ki se nagiba bolj na stran porok iz koristi kot iz ljubezni oziroma nekakšne nuje, ker so se odhajajoči na fronto zavedali, da se mogoče ne vrnejo več živi. S poroko so moški svoji izbranki in mogoče že nezakonski materi omogočili, da je lahko vložila prošnjo za denarno pomoč. K mnogim porokam z vojaki oziroma vojnimi porokam je pripomogla tudi draginja, ki

³⁶ Slovenski narod, 2. 9. 1914.

³⁷ Lah, Knjiga spominov, str. 8.

³⁸ Tedenske slike, 24. 10. 1917.

je bila iz leta v leto večja. Prvi meseci vojne še niso prinesli tako velikih sprememb pri preskrbovanju družin z živili. Postajalo pa je vedno težje, saj je vse bolj primanjkovalo osnovnih živil, kot so mast, krompir, meso in tudi mleko. Kako težko so ženske preskrbele družino, ker niso imele denarja in kako so reševali ta problem, piše v svojem dnevniku tudi Fran Milčinski. 14. januarja 1916 je zapisal: »Ženske se hite močiti z vojaki, da dobe vojne podpore.«³⁹ Z vojno podporo so dobile denar, ki so ga nujno potrebovale za plačilo najemnine za stanovanje in za hrano ter ostale stvari, ki so jih potrebovali v vsakodnevem življenju, kot npr. kremo za čevlje ali pa usnje za njihovo izdelavo.⁴⁰

Arhivski viri:

Nadškofijski arhiv Ljubljana:

- Poročna knjiga župnije Sv. Petra, 1910-1915.
- Poročna knjiga župnije Sv. Nikolaja, 1871-1920;
- Poročni knjigi župnije Marijinega oznanjenja X., 1911-1916, in XI., 1917-1921.
- Poročna knjiga župnije Sv. Jakoba 1911-1935;
- Poročna knjiga 1906-1938 župnije sv. Janeza Krstnika 1906-1938.

Časopisni viri:

- Slovenec, 1914-1918
- Slovenski narod, 1914-1918
- Domoljub, 1914
- Tedenske slike, 1917

Literatura:

- Cvirn Janez, Boj za sveti zakon: prizadevanja za reformo poročnega prava od 18. stoletja do druge svetovne vojne, Ljubljana, ZZDS, 2005.
- Hirschfeld Magnus und Gaspar Andreas (Hgg.), Sittengeschichte des Ersten Weltkrieges, Hanau 1929.
- Lah Ivan, Knjiga spominov, Ljubljana 1925.

³⁹ Fran Milčinski, Dnevnik 1914-1920, Ljubljana 2000, str. 153.

⁴⁰ O draginji in pomanjkanju osnovnih artiklov piše v svojem dnevniku tudi Fran Milčinski.

- Milčinski Fran, Dnevnik 1914-1920, Ljubljana 2000.
- Mole Vojeslav, Iz knjige spominov, Ljubljana 1970.
- Stergar Rok, Ljubljanski častniški zbor med prelomom stoletja in prvo svetovno vojno (1. del), v: Zgodovinski časopis, 52, 1998, št. 3.

Zusammenfassung

„KRIEGSTRAUUNGEN“ IM ERSTEN WELTKRIEG

Kriegstrauungen, also Eheschließungen mit einem Soldaten während eines Krieges, traten während des preußisch-französischen Krieges 1870–1871 erstmals in größerer Zahl auf und wurden während des Ersten Weltkrieges zu einem Massenphänomen, das in allen in den Krieg involvierten (europäischen) Staaten zu verzeichnen war. Relativ viele Kriegstrauungen gab es in großen Städten. Auch in Ljubljana gab es das Phänomen der Kriegstrauungen während des gesamten Ersten Weltkrieges, was die Ehematriken aller Laibacher Pfarren bezeugen. Die meisten Kriegstrauungen fanden in der Pfarre Marijino oznanjenje bei den Franziskanern sowie in der Pfarre Sv. Peter, die sich in unmittelbarer Nähe zur dortigen Kaserne befand, statt. Es folgten zahlenmäßig die Pfarren Sv. Jakob und Sv. Janez Krstnik in Trnovo, während es in der Laibacher Domkirche (Sv. Nikolaj) wesentlich weniger Kriegstrauungen gab.

Die Gründe für eine Eheschließung waren unterschiedlich. In den meisten Fällen handelte es sich um die äußerst pragmatisch motivierte Formalisierung einer bereits länger bestehenden außerehelichen Gemeinschaft in den unteren sozialen Schichten. Nach dem Weggang der Ehemänner an die Front konnten die Ehefrauen nämlich um staatliche Unterstützung ansuchen, die einen täglichen Versorgungsbeitrag für Nahrungsmittel und einen Beitrag für die Wohnungsmiete beinhaltete, was insbesondere für erwerbslose Frauen mit Kindern von außerordentlicher Bedeutung war. (Auch Eltern und andere Verwandte des Eingezogenen sowie uneheliche Kinder und deren Mütter hatten ein Anrecht auf Staatsunterstützung). Andererseits versuchten viele Männer im Bewusstsein, dass sie vielleicht nie mehr von den Schlachtfeldern des Krieges zurückkehren, ihren Frauen, die ihnen schon Kinder geboren hatten, die „Ehre“ zurückzugeben.

Schlagwörter: Erster Weltkrieg, Kriegstrauungen, Ljubljana